

CONTROVERSA AVRAAMICĂ

Autor: Vlad Mureșan | 27 ianuarie 2022

Se spune că religiile monoteiste sunt „religii avraamice”, dar diferențele cruciale dintre ele sunt subestimate și *tocmai aceste diferențe fac diferența*, adică produc consecințe teologico-politice cu semnificație de ordinul istoriei universale. Înțelegerea derivativă a acestor diferențe este însă posibilă numai retrasând geneza dialectică a opoziției celor trei religii din fundamentul avraamic comun. Această devoluție succesorală este umbrită de litigiul succesoral între moștenitori care vor să scoată „masa succesorală” din indiviziune printr-o pretenție cvasi-exclusivă. Calitatea de moștenitor avraamic a iudaismului pare de la sine înțeleasă. Aceasta a fost exprimată cu multă forță de Iuda Halevi în dialogul *Kuzari*. Regele khazar aflat în căutarea adevăratei religii alege Iudaismul deoarece atât Creștinismul cât și Islamul apar ca decizii derivate din decizia originantă care este *Vechiul Testament*. Raportat la această originaritate veterotestamentară autoevidentă, dificultatea principală rezidă în înțelegerea revendicărilor avraamice polemice proprii celorlalte două monoteisme. Credem că divizarea monoteismelor avraamice este pivotul istoriei universale, iar dezlegarea acestui mister echivalează cu dezlegarea problemei istoriei universale însăși – deoarece chiar și civilizațiile extra-avraamice orbitează în jurul controversii avraamice. Vom începe cercetarea în sensul invers al istoriei deoarece revendicarea avraamică a Islamului, deși ultima în ordine istorică, se întemeiază pe cea mai radicală mișcare regresivă.

1. Revendicarea avraamică a Islamului

§ 1. Dubla genealogie avraamică. În schimbul afirmării exclusivității Unicului Dumnezeu și a renunțării la sistemul politeist, Avraam primește făgăduința că Sara îi va oferi un copil din care o mare națiune se va înălța (deși era deja bătrân). Această renunțare apărea atunci ca un salt mortal (ca sfidare adresată tuturor idolilor vizibili și deci tuturor puterilor cosmice amenințătoare pe care aceștia le încarnau). Făgăduința nu se realizează însă imediat, credința lui Avraam în Dumnezeu fiind pusă la grea încercare. Conform cutumei epocii și la incitația Sarei, Avraam va face un copil slujnicei sale egiptence. Odată ce a avut copilul însă Agar a disprețuit-o pe Sara. Totuși Sara primește într-un final copilul făgăduit de Dumnezeu lui Avraam. Acest lucru a dovedit *veracitatea* lui Dumnezeu. Avem astfel copilul „legitim” (principal) al Sarei (Isaac) și

copilul „ilegitim” (colateral) al lui Agar (Ismael). Tradiția consideră că Avraam și Sara au avut o clătinare a credinței atunci când, neprimind copilul promis, nu au stat fermi în credința lor în făgăduința divină. Ei au ales astfel calea *naturală* în locul căii *supranaturale* – adică Avraam a făcut un copil (real) lui Agar în locul copilului (doar promis) Sarei, sau a făcut un copil în mod firesc (după cutumă), nu în mod suprafiresc (după credință). Conflictul escaladează după nașterea lui Isaac când Sara răzbună rivalitatea incipientă a lui Ismael față de Isaac (pe care Sf. Pavel o interpretează ca persecutare) astfel că Agar și Ismael vor fi alungați. Totodată, *Vechiul Testament* îl va exclude pe Ismail de la *legământul divin* în ciuda rugămintelor lui Avraam însuși. Ismael apare deci ca frate vitreg, *dezmoștenit* în ciuda faptului că și el primește binecuvântările părintelui său.

„Iată, te-am ascultat și pentru Ismael, și iată îl voi binecuvânta, îl voi crește și-l voi înmulți foarte, foarte tare; doisprezece voievozi se vor naște din el și voi face din el popor mare. *Dar legământul Meu îl voi încheia cu Isaac*, pe care îl va naște Sara la anul, pe vremea aceasta!” (*Facerea*, 17, 29-22)

§ 2. Misiunea testimonială a lui Mahomed. Înainte de Mahomed, identificarea genealogică a arabilor cu urmașii lui Ismail pornind de la trunchiul veterotestamentar era problematică și polemică. Odată cu exheredarea parțială directă a lui Ismail de la legământul divin, linia ismaelită este finalmente obliterate și *Vechiul Testament* nu este decât progresul vertiginos triumfal al liniei lui Isaac-Iacob. Efortul lui Mahomed s-a concentrat pe *anamneza fiului pierdut* în urma acestei obliterații epocale. Absența unei derivări complete a succesiunii ismaelite a arabilor impunea umplerea golului dintre străvechile legende arabe și datele veterotestamentare referitoare la posibila *genealogie avraamic-ismaelită a arabilor* – efort care implica totodată redeschiderea cu finalitate vocațională a „masei succesoriale” avraamice. Fiul lui Avraam cu Agar va fi astfel identificat în *Coran* drept *strămoșul arhetipal al arabilor*¹. Deși problematică pentru critica istorică, *Coranul* trasează originea misiunii lui Mahomed până la rugăciunea lui Avraam și a lui Ismail pentru urmașii lor cărora Dumnezeu va trebui să le trimită un profet ca să-i învețe adevărul, acest profet din neamul lor fiind tocmai Mahomed:

„Și când Avraam și Ismail au ridicat temelile *Casei* au zis: (...) Doamne fă-ne pe noi supuși [*musulmani*] Ție și fă din urmașii noștri o comunitate musulmană [supusă Ție] (...) Doamne trimite-le lor *un Trimis dintre ei*, care să le recite versetele Tale și să îi învețe Cartea” (*Coran*, II, 127-128)

Această misiune este cu atât mai destinală cu cât Mahomed provine din tribul *Quraișit*, pe care tradiția islamică îl așează în descendența lui *Chedar*, unul din fiii lui Ismail. Prin urmare Mahomed este văzut ca împlinire genetică (nu doar noetică) a cererii avraamice pentru trimiterea unui profet *pentru* urmașii lui Ismail *dintre* urmașii lui Ismail.

§ 3. De la dezmoștenirea veterotestamentară la moștenirea coranică. Odată

stabilit Ismail ca tatăl arabilor *s-a redeschis dosarul dezmoștenirii*. *Vechiul Testament* include o făgăduință și pentru Ismail care a trezit interesul lui Mahomed, chiar dacă una diferită². *Coranul* aduce astfel o viziune polemică și alternativă *Vechiului Testament*, care reactualizează revendicarea avraamică a ismaeliților deveniți prin aceasta musulmani. Ismael are în *Coran* o îndreptățire superioară lui Isaac. El chiar este întâi născutul. Alungați de gelozia Sarei (pe care insistă tradiția islamică), Agar și Ismail sunt salvați miraculos de irupția izvorului *Zemzem* (azi popasul lui Avraam de lângă *Kaaba*). Această apă (literalmente) a vieții dovedește promisiunea lui Dumnezeu de a binecuvânta linia genealogică a lui Ismail. Arabii cred (conform tradiției) că Ismail era copilul pe care Avraam trebuia să-l sacrifice, copilul asupra căruia a stat sabia sacrificiului sau copilul care a stat între ființă și neant. Nașterea miraculoasă a lui Isaac ar fi tocmai răsplata pentru dureroasa dar desăvârșita supunere a lui Avraam³. Avraam însuși ar fi revenit în căutarea lui Ismail, alături de care a purificat de idolatrie *Arabia*, consacrând altarul la *Kaaba* așa cum anterior sfințise *Canaan-ul* (II, 124-140). Binecuvântările primite de Ismail ca tatăl unei mari națiuni s-ar fi realizat în poporul arab și prin extensie în noul „popor” musulman. Semnificația compensatorie a *Coranului* se relevă în revendicarea că i) Dumnezeu a dat *trimiși* nu doar evreilor, ci și arabilor și că ii) și arabii sunt urmașii lui Avraam cu o moștenire specifică și iii) deși evreii au fost primii, *Coranul* întărește și totodată anulează retroactiv primatul *Scripturilor* anterioare.

„În Mecca s-a văzut pe sine ca un profet chemat să ia locul alături de profeții biblici și să-i avertizeze și să-i salveze pe ceilalți din pierzanie. În Medina scopurile lui s-au schimbat cu circumstanțele (...) în vocațiile lui profetice apar în prim-plan noi considerații. Cerea acum recunoașterea lui ca *reînnoitor al religiei lui Avraam ca restaurator al ei din decădere și pervertire*. Profeția lui s-a întrepătruns acum cu tradițiile avraamice. Forma cultului pe care îl institua fusese stabilită, așa cum vedea el, de Avraam; se corupsese în timp luând o direcție idolatră. Scopul lui Mahomed era să restabilească *dîn-ul* Unicului Dumnezeu în spirit avraamic. În fapt misiunea lui era să *reafirme (mușaddiq)* ceea ce Dumnezeu făcuse cunoscut în revelațiile sale anterioare”⁴.

§ 4. Regresia teoretică de la Moise la Avraam (*millat Ibrahim*). Dacă *Tora* este *Scriptura* dată lui Moise, Mahomed nu se va ancora în monoteismul mozaic ci în monoteismul premozaic. El insistă că Avraam a fost „primul om care s-a aflat în supunere universală față de Dumnezeu înainte de fragmentarea în religii separate una de alta prin diferențe de formă”⁵. Tradiții locale arabe susțin (paralel cu *Vechiul Testament*) că, așa cum Medina este orașul Profetului, Mecca ar fi fost la origine orașul lui Avraam (care a restaurat la *Kaaba*, primul loc al cultului monoteist original”⁶). Agar și Ismail ar fi înmormântați după tradiție la Mecca. În centrul venerației de la Mecca se află piatra neagră, izvorul râului Zemze și – decisiv – *piatra lui Avraam* (pe care Avraam s-ar fi suit pentru a îndrepta Templul atunci când s-a întors să-l caute pe Ismail izgonit în sud)⁷. Desigur că piatra neagră (hierofanie litică) și izvorul Zemze (hierofanie acvatică) sunt hierofanii cosmice încorporate din sacrul primitiv și abia consacrarea avraamică a

Templului (văzută ca instaurare a cultului unicului Dumnezeu împotriva alterării lui politeiste) este o hierofanie istorică proprie sacrului revelat – hierofanie istorică sau *hieroistorie*. Este deci decisiv că Mahomed a ancorat *Coranul* în Avraam: deși evreii spun că Avraam a fost iudeu, creștinii că a fost creștin, Avraam precede diviziunile și este „stânca” revelației originare, hanafismul autentic la care trebuie revenit cu scopul de a elimina disputele dintre oamenii Scripturii. *Vechiul Testament* este *moștenirea* sau *Legământul* acordat evreilor de către Dumnezeu, binecuvântarea care rezultă din onorarea prevederilor Legământului, și la care Ismail nu participă. Acest lucru se va răzbuna într-un fel în apariția *Coranului*. Mahomed a sperat că evreii pe care îi admira și imita îl vor accepta, *naturaliter*, ca profet în continuitate cu seria profeților biblici ai Unicului Dumnezeu. Evreii însă credeau deja că epoca profetică s-a închis și nu există loc pentru un nou profet (mai ales unul „agarian”). Mahomed a fost prin urmare profund dezamăgit și a schimbat (în 624) direcția rugăciunii de la *Ierusalim* la *Mecca* (după ce abandonase inițial Mecca tocmai datorită faptului că fusese capitala politeismului și idolatriei). Mahomed se vede acum pe sine ca profet al poporului arab format din urmașii lui Ismail. De acum, arabii nu mai sunt în afara planului divin al revelației. Mahomed revendică astfel frecvent în *Coran* faptul că opera lui profetică constă în esență în *restaurarea legământului lui Avraam* care este primul profet, anterior legii lui Moise. El recuperează vindictiv rădăcina însăși a iudaismului, rădăcina avraamică pre-mozaică a iudaismului. În opoziție cu diviziunile dintre oamenii Cărții (*al-Kithab*), arabii, izolați în deșert și decăzuți în politeism nu ar fi uitat total substratul *moștenirii lui Avraam*. Monoteismul primordial pur (după *legea lui Avraam* de dinainte de *legea lui Moise*) s-a conservat sub stratul magic-politeist, pentru a reveni violent, ca dedicație religioasă și predare absolută, fanatică, unicului Dumnezeu, ca resuscitare a acestui monoteism originar avraamic. Avraam este astfel *primul muslim*, primul care s-a *supus* lui Dumnezeu. Mahomed introduce deci Islamul ca nefiind altceva decât adevărata religie originară a lui Avraam⁸.

1. „Și cine se leapădă de religia lui Avraam afară de cel care se nesocotește pe sine însuși? (...) Noi l-am ales pe Avraam (...) Când i-a zis Domnul lui *Supune-te!* El a răspuns *M-am supus Ție, Stăpân al lumilor!* Și Avraam a lăsat ca îndemnare fiilor săi (...): O fii mei, Allah v-a ales vouă religia [*Islamul*] și de aceea să nu muriți altfel decât musulmani” (...) Și au zis „Fiți iudei sau fiți creștini și sunteți pe calea cea bună”. Spune: „Ba urmați credința lui Avraam, adevărat credincios, care nu a fost printre politeiști” (*Coran*, II, 130-135)

2. „O, voi oameni ai Scripturii, de ce vă contraziceți asupra lui Avraam când *Tora* și *Evangelia* nu au fost revelate decât după el? (...) Voi sunteți aceia care ați avut dispute despre lucruri pe care nu ați avut cunoștință (...) Avraam nu a fost nici iudeu, nici creștin. El a fost credincios adevărat și întru totul supus lui Allah (*musulman*)” (*Coran*, III, 65-67)

Refuzul oamenilor Scripturii de a admite noua Revelație ar fi doar „invidia”, faptul că evreii și creștinii ar fi „ascuns” sau „stâlcit” lucruri din *Scriptură* și împotriva unora ca acestea revine *Trimisul* în mod corectiv, *Coranul* reactualizând monoteismul nealterat.

„Evreii și creștinii ar fi distorsionat și degradat revelația dată lor în *Tawrat* lui Moise și *Injil* a lui Iisus. Acum arabii erau însărcinați nu să revizuiască sau să reformeze iudaismul sau creștinismul, ci să refacă forma nepătată a monoteismului, religia lui Avraam așa cum o denumește *Coranul*”⁹. Ca atare, noutatea Islamului nu este altceva decât revenirea la cel mai vechi monoteism documentat: *hanafismul avraamic* monoteism spontan de dinaintea istoriei schimosogene în care progresia revelației nu este văzută atât ca o tot mai mare *transfuzie noetică* ci cât ca o tot mai mare *confuzie dianoetică*.: „Pentru dogma Islamică, Islamul era deja religia lui Avraam. Această religie a lui Avraam a precedat iudaismul și creștinismul astfel că invocând figura lui Avraam, Islamul execută o paradoxală operație care-l face capabil să se prezinte pe sine ca ultima dintre religii și totodată ca prima dintre toate”¹⁰. În limbajul lui Heidegger putem înțelege *Coranul* ca „destrucție” a istoriei revelației christo-mozaice în numele unei teofanii pre-hermeneutice (deși rămâne, în realitate, profund saturat de revelațiile textuale anterioare). Aceasta face din Islam o revenire intențională totală la fundamentul nedivizat și nealterat al Unicului Dumnezeu care destituie și desubstanțializează practic tot ceea ce istoria a adăugat revelației ca acumulare determinativă – sau ca fenomenologie a Spiritului în istorie. Istoria, *Vergessenheit*, este vinovată de uitarea lui Dumnezeu iar Islamul se vrea intransigența vindictivă a Unului împotriva diferențierii contra-henologice ce afectează Unul cu diferențe „umane, prea umane” – cum crede Mahomed despre iudaism sau creștinism. Această *retracție avraamică a diviziunilor* instalează Islamul în *punctul avraamic* în care opozițiile progresiei revelaționale sunt anulate, adică în punctul indiviziunii avraamice unde opoziția dintre evreu și arab sau opoziția dintre iudaism și creștinism sunt retractate prin virtualizare. Sau sunt *revocate* prin regresie genealogică la origini – nu *convocate* în progresia eshatologică spre final (ca în creștinism), Islamul fiind astfel *analitic* spre deosebire de Creștinism care este *dialectic*.

2. Triunghiul avraamic. Iudaism, Creștinism și Islamism

§ 5. Iudaismul ca revelație productivă. Atât Creștinismul cât și Islamul se înscriu liber în hieroistoria Iudaică și nu au nici un sens în afara acesteia. Se pune deci problema clarificării *logice nu doar cronologice* a modului cum se raportează Islamul și Creștinismul la baza lor veterotestamentară comună. Această relație de derivare a fost determinată în sensul că atât Creștinismul cât și Islamismul apar ca „extensii” iudaice: i) primul: o universalizare *extensivă* a alianței (la neamurile extra-semite) în efectul împlinirii *intensive*; ii) al doilea fiind o comutare intra-semitică a Legământului de la linia semită dominantă la linia semită recesivă. Este clar că a vorbi astfel apare astăzi ca un vocabular rasial, dar în sfera sacră premodernă acest lucru nu are un sens pur *biologic* ci unul *noologic* al transmisiunii vocaționale în cadrul unei genealogii sacre. Vom vedea însă că noțiunea derivării este insuficientă pentru a caracteriza adevărata diferență ontologică dintre aceste religii, deși într-adevăr nimic nu are sens fără relația esențială *a derivării intra-avraamice a Islamului și Creștinismului din Iudaism* (ne

referim la iudaism, desigur, numai la nivelul epocii, ca *iudaism biblic*). Diferența ontologică apare prin faptul că derivarea ambelor religii ulterioare survine în sensuri total opuse. Din faptul că atât Creștinismul cât și Islamul se raportează la matricea *Vechiului Testament*, este evident că ele nu pot fi înțelese fără matricea comună a Iudaismului (biblic)¹¹. Se dă Iudaismul (= I), adică a) *revelația mozaică a Torei* și b) *reafirmarea profetică a Torei* în fața infidelităților repetate ale istoriei. Ambele componente sunt productive. Restatuarea profetică a Legii are loc în structura *cumulativă* de progresie fenomenologică a revelației: deși fiecare nou moment profetic este *repetitiv* (restaurativ deci confirmativ) el este totodată *productiv* (inovativ deci afirmativ). Fiecare *Trimis* îmbogățește conținutul revelației exteriorizând noi sensuri ale infinității misterului. Această precizare primește semnificație *criterială* în vederea disocierii ulterioare a formei canonului profetic în Iudaism de forma canonului profetic în Islam. În primul caz profeții reconfirmă *Legea* prin noi determinații fanice ale progresiei revelaționale. În al doilea caz profeții reconfirmă *Legea* prin vechi determinații fanice ale regresiei revelaționale. *Vechiul Testament* angajează un profetism progresiv-aditiv, *Coranul* angajează un profetism regresiv-corectiv. A treia poziție este Creștinismul care *acelerează* hieroistoria veterotestamentară consumând profetismul progresiv-aditiv într-un *terminus* culminativ: progresia mesianică a culminat în Mesia, creștinismul fiind astfel *progresia totalizată (închisă) a progresiei netotalizate (deschise)*.

§ 6. Islamul ca revelație restaurativă. Islamul se definește în opoziție cu Iudaismul ca *revelație restaurativă de caracter confirmativ, corectiv și vindicativ*. Deși cronologic ulterioară, revelația coranică se revendică a fi ontologic anterioară revelației mozaice a *Torei* ca fiind reîntoarcerea definitivă și ultimativă la monoteismul cel mai pur avraamic (pre-mozaic și pre-creștin), adică la credința originară și ancestrală pe care și arabii susțin că o primiseră deja *ab origine* prin Ismail, fiul lui Avraam, și o păstrasera în profunzime – în ciuda concrescenței politeiste de suprafață. Astfel, deși evreii îi desconsiderau pe arabi pentru că aceștia nu apăreau în planul divin (fiind astfel privați de destin istoric), Mahomed proclamă că Dumnezeu lui Avraam a trimis mai mulți profeți mai multor națiuni, el fiind ultimul dintre profeți, trimis special națiunii arabe – tocmai ca împlinire tardivă dar eclatantă a făgăduinței date lui Agar cu privire posteritatea lui Ismail.

1. *Restaurația confirmativă.* Prima semnificație restaurativă este confirmarea revelației pe care popoarele cărții au deșertat-o. Argumentul lui Mahomed este faptul că evreii și-au ucis propriii lor profeți, întocmai cum îl neagă acum pe Mahomed care nu face altceva decât să le reconfirme revelația în seria repetitivă durabilă a profeților. Deși Mahomed citează profeții *Scripturilor* el evocă mii de profeți pe care Dumnezeu i-ar fi trimis repetitiv popoarelor, dizolvând astfel cantitativ-antologic profilul calitativ-teleologic al progresiei profetice veterotestamentare:

„Și când le-a venit *Cartea* de la Allah (*Coranul*), *întărind-o* pe cea pe care o aveau ei (...) când le-a venit ceea ce știuseră, l-au tăgăduit pe el (Muhammed)” (..) „Și ei se leapădă de ceea ce a venit mai apoi – și care este Adevărul ce *întărește* ceea ce au ei! Spune: Și de ce i-ați omorât pe profeții lui Allah de mai înainte, dacă ați fost dreptcredincioși?” (*Coran*, II: 89-91)

2. *Restaurația corectivă*. Acest refuz al structurii profetice productive denunță alterația progresivă a protorevelației avraamice. Progresia este regres, regresia este progres. Există o contradicție între confirmarea (pozitivă) și corectarea (negativă). Mahomed nu admite diferențierea implicită din acumularea progresivă de conținut, astfel că el concentrează contemplația în punctul *origo* al monoteismului abstract avraamic destituind complicațiile semantice ulterioare adăugate de profeți dramei mesianice și suspendând prin aceasta simultan Iudaismul și Creștinismul sub acuzația de *inovație schismogenă* deci *fracționare semantică a simplității elementare*. Deși Mahomed proclamă în mod repetat că el doar „*întărește*” *Scripturile* (*Tora* și *Evanghelia*) este evident că le transformă constant iar sarcina gândirii este *deformarea deformării* adică restituirea pozitivă a originalului. Această acuzație de „deformare” este în fond adevărata deformare retroactivă.

„Voit-au mulți din neamul *Scripturii* să vă facă din nou, după credința voastră, necredincioși (...) Au zis că nu vor intra în Rai decât cei care sunt iudei sau creștini (...) Au zis iudeii: creștinii n-au nici un temei! Și au zis creștinii: „Iudeii n-au nici un temei”. Și totuși ei citesc *Scriptura*” (*Coran*, II, 113). „Evreii citesc *Tora* care îl vestea pe Isus, iar creștinii citesc *Evanghelia* care confirmă justetea mesajului lui Moise, dar fiecare din cele două grupuri socotește mincinoase prorocirea trimisului celuilalt” (*Coran*, notă, p. 85).

Mahomed se impune ca arbitru succesoral corectiv deși ignoră raportul real de contradicție unilaterală dintre iudaism și creștinism adică raportul de *Aufhebung* unilateral nu de *Vernichtung* bilateral (iudaismul neagă mesajul lui Iisus dar creștinismul nu neagă ci sublimează mesajul lui Moise). Totuși el nu rămâne absolut echidistant deoarece impută evreilor că și-au ucis profeții, inclusiv pe Iisus așa cum astăzi îl tăgăduiesc pe el, ultimul profet corectiv.

3. *Restaurația vindicativă*. Componenta restaurativ-vindicativă a Islamului privește exheredarea veterotestamentară violentă a primului născut, Ismail. Mahomed insistă că făgăduința lui Dumnezeu pentru Ismail există deja în *Vechiul Testament*. Disfavorul negativ a lui Ismail este umbra favorului pozitiv al lui Isaac. Iar *Coranul* emerge ca revanșa epocală a lui Ismail față de Isaac, a lui Agar față de Sara – prin care tradiția islamică răzbuună excluderea pe care se construiește linia veterotestamentară triumfătoare. Accentul cade nu pe faptul că Ismail era copilul sclavei ci pe faptul că era primul născut. *Coranul devine astfel retorsiunea transcendentală contra exheredării*

veterotestamentare a ismaeliților. Exteriorizată istoric, această retorsiune devine revanșă teologico-politică prin care arabii ies la suprafața istoriei afirmând *reîntoarcerea intransigentă a proto-monoteismului avraamic* presupus a fi fost corupt de diviziunile sectare dintre oamenii cărții (evreii și creștinii). *Califatul* devine statul islamic mesianic: expresie epocală și colosală a retorsiunii istorice *a poporului ieșit din fratele dezmoștenit prin jihad-ul infinit* al subsumării avraamice a istoriei aparent înstrăinate de propria ei origine. Dar „sigilarea profeției” (*khatem al-anbiya*, *Coran*, XXXIII, 40) nu are semnificație *culminativă* ci *terminativă* devreme ce Mahomed pretinde că i) încheie productivitatea revelatorie prin ii) restaurarea definitivă a religiei lui Avraam. Acest lucru nu înseamnă că Islamul nu are eshatologie, ci că până și eshatologia este confruntată prin necesitatea retransării protologice originariste.

§7. Creștinismul ca revelație completivă. Creștinismul se definește tot în opoziție cu Iudaismul dar ca o *revelație completivă de caracter confirmativ, corectiv și inovativ*. Creștinismul se distinge însă de Iudaism nu prin opoziție abstractă (ca Islamul) ci prin sublație concretă: nu așa cum o parte se distinge de altă parte ci așa cum întregul se distinge de o parte. Creștinismul este atât cronologic cât și ontologic ulterior Iudaismului, ca revelație ce se diferențiază împlinind tocmai *revelația mozaică a Torei*. Dacă Islamul merge în direcția opusă Iudaismului (prin restaurarea regresivă a proto-monoteismului), creștinismul merge în direcția Iudaismului sau mai precis este tocmai *omega-punctul mesianic* spre care mergea Iudaismul și la care a ajuns deja.

1. *Completarea confirmativă*. Paradoxal însă, completarea nu *anulează* ci *confirmă* părțile. Completitudinea nu poate exista fără toate părțile astfel că ceea ce este anulat nu este realitatea (materia) părții ci incompletitudinea (forma) părții sau negativul ei relativ. Vechea alianță se continuă în noua alianță. Ca atare, mișcarea totalizării nu este suprimativă, ci confirmativă: „*Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau proorociei; n-am venit să stric ci să împlinesc* (Matei 5:17-18). Profeția este o certitudine subiectivă pe care abia împlinirea o confirmă retroactiv ca profeție veridică. Sau, în sens hegelian: abia împlinirea este adevărul obiectiv al profeției. Abia ceea ce pare să nege confirmă cu adevărat.

2. *Completarea corectivă*. A completa înseamnă totuși implicit a corecta parțialul în lumina integralului. Partea nu este abolită ci doar percepția părții de a fi întregul însuși. Principala modalitate a corectării este *sublimarea formală a vechiului în nou*. Corecția literei este *spiritul literei*, corecția Legii este *spiritul Legii*, corecția circumciziei este *spiritul circumciziei* (pentru ca semnul alianței să fie imprimat și inimii) etc.

3. *Completarea inovativă*. Sensul dominant al completării este însă progresia noului prin care, numai, se poate trece de la parțial la total, esența creștinismului fiind exprimată tocmai în *noul sacrificiu* a cărui victimă este testatara unui *Nou Testament* ce împlinește și resemnifică *Tora* drept *Vechiul Testament* printr-o *nouă moștenire, un nou sacerdoțiu*,

un nou sanctuar, un nou exod, un nou sabat, un nou popor, un nou Israel și un Nou Ierusalim, cele noi nefiind decât amplificarea ontologică explozivă a celor vechi la „plinirea timpului”. Particularitatea noului raport rezidă în faptul că, privit eshatologic (în sine), iudaismul (veterotestamentar) și creștinismul (neotestamentar) nu sunt *două religii diferite, ci două epoci ale aceleiași revelații progresive*. Cronologic, raportul iudaismului (protocreștin) cu creștinismul (postiudaic) este un raport de succesiune de la vechi la nou. Logic este un raport de simultaneitate a părții cu întregul, sau este totalizarea christotelică a entelehiei mesianice. Vestirea este acel „en” al cărei „telos” este Vestitul astfel că în continuitatea eonică a revelației, Israelul este ante-Biserica veterotestamentară așa cum Biserica este post-Israelul neotestamentar.

(a) *Împlinirea revelației* este taina dezvăluită a interiorității. Iisus afirmă clar că *El nu este unul dintre profeți ci este Mesia însuși semnat de profeți: Christosul – conținutul însuși al profeției-productive sau Semnificatul semnificantului profetic*. Ori, cum spune Sf. Maxim Mărturisitorul: El a făcut din Sine însuși simbol: identitate ipostatică a Simbolizatului (transcendent) cu simbolul (imanent), deci prezentificarea transparentă ce comprimă analogiile religiilor naturale și saturează așteptarea religiei mesianice. Diferența ontologică între *profetul mesianic* și *Mesia profețit* este că profeții revelează heterologic ceea ce Iisus revelează tautologic (ca veritabil *Autoprofet*). De aceea, raportat la teleologia subiectivă a speranței iudaice, Iisus apare ca teleologie obiectivată, finalitate subiectivă devenită împlinire obiectivă sau *speranță saturată*. Revelația christică este deci inovativă și completivă, nu restaurativă, adică este *consumarea mesianică a mesianismului, sau împlinirea mesianismului în Mesia însuși*.

(b) *Împlinirea sacrificiului* este consecința ontologică a noului subiect sacrificant care este mare preot veșnic. Subiectivitatea vechiului sacrificiu finit este desăvârșită în obiectivitatea noului sacrificiu infinit. Sacerdoțiul levitic (istoric) este desăvârșit prin sacerdoțiul christic (etern). Sacrificiile repetate și imperfecte sunt desăvârșite prin sacrificiul unic și perfect al lui Christos – sacrificiu substitutiv, recapitulativ și definitiv a cărui eficacitate obține răscumpărarea universală (*apolytrosis*) de sub presiunea insurmontabilă a Legii.

(c) *Împlinirea Legii* este consecința schimbării preoției. Legea veche a realizat doar o reconciliere parțială a omului cu Dumnezeu (prin sacrificii imperfecte ale sacerdoțiului uman, prea uman). Abia Legea nouă realizează reconcilierea totală (prin sacrificiul perfect al Sacerdotului perfect), adică unitatea divino-umană christică extinsă la noul popor. Lupta Sf. Pavel cu Legea are sensul acestei *sfinte anarhii*: Legea este sfântă și ea este oglinda corupției mortale a omului. O anarhie profană care suprimă Legea sfântă nu face decât să spargă oglinda fără să suprimă realitatea antropică entropică reflectată. Dar spiritul ultim al Legii este *sfârșitul* $\equiv$ *consumarea Legii* însă nu prin anularea ei ci prin onorarea Legii în achitarea infinită substituțională a prețului ei infinit. Astfel că infinitatea sacrificiului eliberează infinit și toți devin liberi în abundența

stării de grație a noii alianțe. Raportat la religiile Legii, Christos nu destituie istoria supunând-o nemijlocit (direct sau regresiv) lui Dumnezeu ci reconciliază istoria cu Absolutul prin mediere sacrificială. Nu în vederea judecării retroactive a istoriei (din punctul originii ei absolute) ci în vederea reconcilierii ei devansante (de dinaintea judecării finale). Sacrificiul achită prețul nesupunerii în fața Legii deci are sensul stingerii subrogative a datoriei și a trecutului. *Esența nu este astfel supunerea sau „islamul” nemijlocit al Legii vechi ci supunerea sau „islamul” mijlocit al Legii noi*. Medierea subiectivă implică reconcilierea retroversă a subiectului cu Substanța, deci apariția unei noi relații epocale cu Absolutul centrată pe *adopte* nu pe *supunere*, adică pe unitatea concretă a libertății în supunere. Sacrificiul substituțional, *darul fără plată* (Romani 5:15) abolește suveran trecutul și necesitatea prin *gratuitatea grației* iar cu aceasta viitorul este restituit ca libertate regenerată în abundența harică. „Și voi n-ați primit un duh de robie ci un *duh de înfiere* care ne face să strigăm Avva! Adică Tată” (Romani, 8:15). Legea este desființată numai în sensul că ea este împlinită acum liber astfel că nu dispare conținutul Legii ci forma ei obiectiv-represivă inerentă confruntării sfințeniei Legii cu morbiditatea corupției ontologice a omului. Pentru ca supunerea să poată surveni liber, o *nouă subiectivitate* se naște prin revoluția regenerativă baptismală: distrugerea-creatoare a omului vechi în *omul nou*. „Deci, dacă este cineva în Hristos, este *făptură nouă*; cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi” (II Corinteni, 5:17). Vestea cea bună este deci că nu se mai impune restaurarea nemijlocită a unității pierdute a subiectului cu Substanța (ca în vechea lege) ci restaurarea mijlocită: subiectul primește un nou legământ, un nou început, un nou spațiu și un nou timp pentru a restaura liber în sine supunerea prin acceptarea subiectivă a salvării obiective. Reconcilierea dialectică creștină (ca sinteză ideală a libertății cu supunerea) este opusul reconcilierii analitice prin Lege (ca supunere expiatorie). Această *sinteză completivă a libertății cu supunerea* este denunțată atât de vechea lege cât și de noua libertate modernă. Islamul denunță sinteza drept complicație periculoasă a diferențierii ce trebuie recontopită în comandamentul compact al supunerii. Modernitatea denunță sinteza drept complicație periculoasă a indiviziunii ce trebuie divizată prin elanul nelimitat al libertății. Dar libertatea modernă (occidentală) nu este decât subprodusul istoric al stării de grație a noii alianțe (creștine). Însă *anarhia profană* a libertății moderne diferă de „*sfânta anarhie*” a libertății supralelice prin aceea că ia doar efectele subiective ale răscumpărării fără principiul ei obiectiv astfel că omul modern este, în sens paulin, eliberat (exterior) dar fără să fie justificat (interior). Islamul și modernitatea reprezintă antagonismul ireconciliabil a Legii cu libertatea pe care numai sinteza creștină îl poate media.

3. Rezultat preliminar al dublei raportări la baza iudaică

§ 8. Revendicările simetric opuse ale Islamului și Creștinismului. Deși ambele religii se raportează la Iudaism, Islamul se definește *regresiv*, iar creștinismul *progresiv*. Ideea islamică impune refacerea regresiv-recuperativă a Unului în opoziție cu orice

diferențiere ulterioară, pe când ideea creștină impune reconcilierea progresiv-proiectivă a Unului cu orice diferențiere ulterioară.

(a) **Regresia islamică este genealogică sau arheologică** (ca recuperare a punctului de indiviziune dintre evrei și arabi, adică pe *Avraam indiviz* de dinaintea divizării seminale în ramura lui Isaac și ramura lui Ismail), dar și ca recuperare a punctului de indiviziune dintre iudaism și creștinism, dintre *Tawrat* și *Injil*, adică *hanafismul indiviz* (monoteismul primordial) de dinaintea divizării revelaționale. Tendința regresiei la fundamente și abolirea tuturor diviziunilor și formelor survenite în succesiunea timpului prin concentrarea sau *supunerea* gândirii și acțiunii în punctul fix al originii, al Unicului – Dumnezeu lui Avraam (*la-ilaha-illallah*). Este ca și cum am spune că într-un fel *Coranul* se vrea a fi *Străvechiul Testament*, restituit tardiv dar recuperând negativ, exclusiv și ultimativ temelia străveche, primordială sau pre-mozaică a *Torei* înseși.

(b) **Progresia creștină este noologică sau eshatologică** (pentru că vizează depășirea intensivă și extensivă a diviziunii prin sublimarea, încorporarea, extinderea *Vechiului Legământ* (mozaic) în numele *Noului Legământ* (christic). Iudaismul nu este astfel exclus prin regresie *ad initium* (ca în Islam) ci este simultan inclus și exclus în progresia spre *terminus*. Creștinismul provine genetic din iudaismul (biblic) dar conține în sine Iudaismul, așa cum *Noul Testament* înglobează în sine *Vechiul Testament* ca parte componentă a propriei totalități. Creștinismul acceptă punctul originar avraamic (ca punct al Tatălui) dar acceptă la fel de mult necesitatea obiectivă a tuturor profețiilor din seria cumulativă ascendentă care se împlinește în punctul christic (ca punct al Fiului) – *ultimul profet care este însă totodată Autoprofet identic cu Logos-ul lui Dumnezeu: Filio consubstantialis Pater* (fiind explicitarea exterioară a interiorității Tatălui – totul: originea, devenirea și sfârșitul fiind recuperate în fenomenologia -Sfântului- Spirit la finalul istoriei). „Căci El trebuia să se facă chipul și simbolul Său și să se arate *din Sine* în mod simbolic *pe Sine* și *prin Sine*, Cel arătat să călăuzească *spre Sine* Cel cu totul ascuns în nearătare toată creațiunea” (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*)¹².

*

Islamul rămâne prin aceasta, hegelian vorbind, o revelație *abstractă* deoarece el este obligat să considere toți profeții din structura providențială *cumulativă* a revelației ca fiind *repetiții ale identicului* fără să admită principiul acumulării progresive de determinării care îmbogățește revelația (prin concretizarea succesivă a condițiilor legământului de la Avram la Moise, de la Moise la profeți, de la profeți la Isus, adică prin sublimarea *vechiului legământ* în *noul legământ*, a *Decalogului* mozaic în *Nonalogul* Fericirilor și precizarea viziunii eshatologice de la Daniel, Isaia până la *Apocalipsă*). Islamul vede în toți *Trimișii* doar un efort repetat de *anamneză repetitivă* (început cu Avraam dar sigilat negativ prin Mahomed) în locul unui proces treptat de *noogeneză perfectivă* (început cu Avraam și definitivat pozitiv în Christos). Islamul este defensiv în

numele transparenței inițiale, creștinismul este ofensiv în numele transparenței finale.

„Spuneți: Noi credem în Allah și în ceea ce ne-a fost trimis nouă și ceea ce a fost trimis lui Avraam, lui Ismail, lui Isaac și semințiilor; în ceea ce le-a fost dat lui Moise și lui Isus și în ceea ce le-a fost dat tuturor profeților de către Domnul lor. Noi nu facem deosebire între ei” (*Coran*, II, 136)

„Dar acum am fost izbăviți de Lege și suntem morți față de Legea aceasta care ne ținea robi pentru ca să slujim lui Dumnezeu într-un *duh nou* iar nu după *vechea literă*” (Romani 7:6).

„Căci Hristos este *sfârșitul Legii* (*finis enim legis, Christus*) spre dreptate tot celui ce crede” (Romani, 10:4)

„Astfel porunca dată întâi se desființează pentru neputința și nefolosul ei; Căci Legea n-a desăvârșit nimic, iar în locul ei își face cale o nădejde mai bună prin care ne apropiem de Dumnezeu (...) Cu aceasta Iisus S-a făcut chezașul unui mai bun testament” (*Evr*, 7:18-19, 22)

§ 9. Explicația analogiei matematice. Putem ca atare reprezenta sintetic și simbolic diferențele dintre religiile avraamice după cum urmează:

Judaism = I

Islam = $\sqrt{\text{df}}(\text{I})$

Creștinism = $\text{df}(\text{I})^2$

a) Islamul este *radicalizarea* Iudaismului, reîntoarcerea la rădăcină, revendicarea unei revelații proaspete originare care coboară, în regres, dincolo de diviziunile „sectare” acumulate istoric - la Dumnezeul lui Avraam, la *radix* = rădăcină). Islamul este „rădăcină pătrată” din Iudaism în sensul că dacă adăugăm la Legea lui Avraam, Legea lui Moise și Profeții și trecem din nou de la Avraam la Isaac și Moise, iar Islamul redevine în esență Iudaism.

b) Creștinismul este ridicarea Iudaismului *la pătrat* în sensul că *baza* (*Vechiul Testament*) este ridicată la putere, înmulțită cu *Exponentul* adus de „plinirea” revelației, *Vechiul Testament* fiind astfel amplificat, încorporat și totalizat în *Noul Testament* prin ceea ce Hegel numea *Aufhebung* (adică este suprimat, conservat, și totodată ridicat pe un plan superior).

c) Desigur, această analogie descriptivă de tip *extensiv* (în sfera cantității) conține și un argument normativ implicit în privința conținutului metafizic *intensiv* al celor trei revelații (în sfera calității): Islamul este *mai puțin*, iudaismul este *mai mult* iar creștinismul este *și mai mult*.

§ 10. Concluzia preliminară impusă de structura progresivă a Revelației. Dat fiind conținutul pe care fiecare din cele trei religii și-l asumă, ele se așează în mod natural în forma fenomenologiei spiritului.

1. În limbaj hegelian, Islamul este universalul abstract, Iudaismul este universalul abstract în procesul concretizării totalizante iar creștinismul este universalul concret totalizat.

2. Islamul („*Străvechiul Testament*”) este mai abstract și mai simplu, Iudaismul (*Vechiul Testament*) este mai concret și mai complex iar Creștinismul (*Noul Testament*) este și mai concret, și mai complex. Islamul este *mai puțin*, Iudaismul este *mai mult* iar Creștinismul este *și mai mult*.

3. Raportul intensiv dintre cele trei religii avraamice este astfel *cumulativ* în sensul că între ele există un raport logic de incluziune unilaterală progresivă: Iudaismul conține logic Islamul (dar reciproca nu este valabilă), iar Creștinismul conține logic Iudaismul (dar reciproca nu este valabilă). Argumentul se reface din punct de vedere intensiv – nici cronologia revelației (= *când?*) și nici relația de derivare a revelației (= *cum?*) nu sunt decisive, ci *conținutul logic* cuprins în Revelație (= *ce?*). Nici *timpul* și nici *modul*, ci *conținutul* sau *esența* (*quidditas*) *revelației* este ceea ce contează în sens ultim. Atât Iudaismul (biblic nu post-biblic) cât și Islamul se fondează pe un argument *cronologic*: Iudaismul argumentează din prioritatea *Vechiului Testament* (ce informează *material* celelalte două religii). Islamul argumentează din posterioritatea *Coranului* (ce corectează *formal* celelalte două religii). *Noul Testament* face un argument *logic* subsumativ.

*

Analiza s-ar putea în mod normal opri aici la raportul liniar dintre cele trei religii dacă nu ar exista un fapt polemic de o semnificație ontologică disruptivă care – fără să abolească rezultatul preliminar – deschide o nouă dimensiune care sublimează și confirmă la un nivel superior modelul liniar obținut până acum într-un model circular mai cuprinzător.

4. Suprimarea și conservarea rezultatului preliminar prin aprofundarea Creștinismului

§ 11. Ancorarea regresivă suplimentară a legitimării avraamice într-un strat pre-avraamic. Există așadar un nivel suplimentar care modifică într-un sens superior argumentul cumulativ-liniar (dezvoltat până acum) într-unul cumulativ-circular. Este evident că Islamul se legitimează în regresie pe când creștinismul se legitimează în progresie. Însă trebuie observat încă ceva. Vechiul Testament include o caracteristică prin care Creștinismul răspunde Islamului din interiorul lui însuși, adică chiar pe terenul radicalității regresive evocate de Islam: „stânca” avraamică. Aceasta este o critică *implicită* a revendicării avraamice a Islamului deși la Sf. Pavel ea apare ca o critică

explicită a revendicării avraamice a Iudaismului (adresată preoției levitice – *sacerdotium leviticus*). Acest punct disruptiv survine în *figura misteriosului Melchisedec, de la care preia Avraam însuși binecuvântarea Dumnezeului Celui Preaînalt*. Astfel, chiar pe terenul irecuzabil al radicalizării islamice a revelației în temelia avraamică însăși¹³, creștinismul merge mai adânc în sfera originarului, adică la Melchisedec. Acesta este o figură absolut excepțională. El este simultan împărat și preot al Dumnezeului unic și cel care îi transmite i) binecuvântarea și ii) darurile (*protoeuharistice*) ale *pâinii și vinului*, Avraam recunoscându-i astfel preoția și oferindu-i zeciuială. Acest mister este amorsat la începutul Bibliei (în *Fac. XIV 18-20*) și dezlegat către sfârșitul Bibliei (în *Evr VII 1-21*). *Psalmul 109* al lui David evocă structura mesianică a figurii lui Melchisedec iar Sfântul Pavel clarifică prioritatea pre-avraamică a lui Melchisedec ce subordonează toată tradiția avraamică (inclusiv sistemul levitic) arcului providențial predeterminant descris între Melchisedec și Christos.

1. Iar Melchisedec, regele Salemului, i-a adus pâine și vin. Melchisedec acesta era preotul Dumnezeului celui Preaînalt. Și a binecuvântat Melchisedec pe Avram și a zis: Binecuvântat să fie Avram de Dumnezeu cel Preaînalt, Ziditorul cerului și al pământului” (*Fac XIV 18-19*).

2. Zis-a Domnul Domnului Meu: „Șezi de-a dreapta Mea pînă ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale”. Toiagul puterii Tale ți-l va trimite Domnul din Sion zicând: „Stăpânește în mijlocul vrăjmașilor Tăi. Cu Tine este poporul Tău în ziua puterii Tale, întru strălucirile sfinților Tăi. Din pînătece mai înainte de luceafăr Te-am născut”. *Juratu-S-a Domnul și nu se va căi: „Tu ești preot în veac după rânduiala lui Melchisedec” (Psalm 109)*

3. „Fără tată, fără mamă, fără spiță de neam, neavând nici început al zilelor, nici sfârșit al vieții, ci, asemănat fiind Fiului lui Dumnezeu, el rămâne preot pururea (...) Iar Melchisedec, care nu-și trage neamul din ei, a primit zeciuială de la Avraam și pe Avraam, care avea făgăduințele l-a binecuvântat. Fără de nici o îndoială, cel mai mic ia binecuvântare de la cel mai mare” (*Evr VII 6-7*). „El s-a făcut cu jurământul Celui ce l-a grăit: *Juratu-S-a Domnul și nu se va căi: Tu ești Preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec*. Cu aceasta Iisus S-a făcut chezașul unui mai bun testament. Apoi acolo s-a ridicat un șir de preoți fiindcă moartea îi împiedica să dăinuiască. Aici însă, Iisus, prin aceea că rămâne în veac, are o preoție netrecătoare (veșnică) (...) El nu are nevoie să aducă zilnic jertfe ca arhieriei: întâi pentru păcatele lor, apoi pentru ale poporului, căci El a făcut aceasta o dată pentru totdeauna aducându-Se jertfă pe Sine însuși. Căci Legea pune ca arhieriei oameni care au slăbiciune, pe când cuvântul jurământului, venit în urma Legii, pune pe Fiul, desăvârșit în veacul veacului (*Evr VII, 21-24, 27-28*)

Aceste trei ocurențe exemplifică magistral ce înseamnă profetism cumulativ (iudaic) respectiv profetism cumulativ-culminativ (creștin): Moise identifică prezența lui Melchisedec, David îi determină dimensiunea mesianică iar Sf. Pavel îl asimilează tipologic lui Christos (*adsimilatus autem Filio Dei*): o veritabilă arhitectonică profetică. Există trei interpretări ale figurii lui Melchisedec: i) istorică, ii) tipologică și iii) christofanică. Ca figură istorică, Melchisedec este rege al Salemului (proto-Ierusalimul,

cu un mileniu înainte de David). Ca figură tipologică el este arhetip al lui Mesia (ca profet și rege totodată), deși nu Mesia însuși. Dar dacă luăm în serios textul însuși devine rațional să asimilăm figura lui Melchisedec unei veritabile christofanii veterotestamentare sau fenomenalizării preincarnaționale a lui Christos însuși. Melchisedec înseamnă *rege al dreptății*, dar și, cum observă Sf. Pavel, *rege al păcii* (rege al Salemului caz în care Salemul prefigurează semantic Ierusalimul ceresc). Primele două interpretări nu explică deloc de ce un personaj istoric ar fi, cum spune Sf. Pavel: *sine patre, sine matre, sine genealogia neque initium dierum finem vitae haben*, și dispunând totodată, cum arată David, de o „preoție veșnică” (*Psalms 109*) (*sacerdos in perpetuum*)—care nu se poate fi explicată decât aparținând „vieții veșnice” a Logos-ului, așa cum deduce Sf. Pavel. E clar că abia interpretarea *christofanică* iluminează această irumpere de eternitate non-genealogică într-o istoricitate genealogică, în lipsa căreia acest „*individ etern*” ar fi pur și simplu absurd. Invers, apariția preincarnațională a lui Christos trebuie *a priori* să conțină, potrivit conceptului, o atare sinteză a eternității cu istoricitatea și a preoției cu regalitatea. Sf. Pavel explică predicatele antinomice ale lui Melchisedec (împărat și preot; fără mamă, fără tată, fără genealogie, fără naștere și fără moarte dar și arhieru veșnic (*sacerdos in aeternum*) ca fiind o *evidentă prefigurare christică* dacă nu chiar o *veritabilă christofanie indirectă* (Melchisedec fiind *asemenea Fiului lui Dumnezeu*), în timp ce preoția lui Christos este, la cealaltă extremă a istoriei, determinată ca fiind după rânduiala lui Melchisedec (*secundum ordine Melchisedech*)¹⁴. În acest fel putem spune că Christos apare:

<i>Virtualiter</i>	la începutul istoriei (preincarnațional în Melchisedec)	Christofanie indirectă
<i>Realiter</i>	la mijlocul istoriei (incarnațional în Isus)	Christofanie directă-reală
<i>Totaliter</i>	la sfârșitul istoriei (total în <i>Parousie</i>)	Christofanie directă-plenară

Se știe că această analogie i-a servit Sfântului Pavel la subdeterminarea preoției levitice (dezvăluită ca neoriginară deci incompletă) printr-o preoție originară deci completă, preoția levitică apărând de fapt numai ca plan de rezervă în cazul suspensiei temporare intra-istorice a preoției eterne după orânduirea lui Melchisedec. Argumentul lui Mahomed, deasemenea, este că Islamul nu e decât recuperarea pură a hanafismului avraamic ce suspendă mozaismul (preoția levitică) în arcul descris între Avraam și reactualizarea lui Avraam în Mahomed. Dar Melchisedec atestă și aici un *hanafism mai originar* care consacră *hanafismul derivat* al lui Avraam. Avraam este important mai ales pentru asumarea unui monoteism *reactiv* (reflectat) împotriva lumii decăzute în politeism dar asta nu exclude continuitatea christofanică paralelă a monoteismului originar.

În concluzie, putem observa că prin *aceeași lovitură a sabiei duhului*, Sf. Pavel scindează atât temelia avraamică a vechiului iudaism (*a posteriori*) cât și temelia avraamică a

viitorului Islam (*a priori*). E ca și cum am spune că *Epistola către Evrei* este în același timp, premonitoriu, și o *Epistolă către Arabi*. Forța criticii pauline este implacabilă deoarece ea subdetermină simultan ambele revendicări avraamice din interiorul documentului sacru pe care ambele îl acceptă. Mai mult, *identificarea unei legitimări pre-avraamice a lui Avraam coincide cu identificarea unei legitimări post-avraamice a lui Avraam*. Ca atare, primul nostru rezultat (§8) privitor la un *Islam regresiv* opus unui *Creștinism progresiv* este valabil doar la o primă scară liniară deoarece creștinismul include simultan atât o legitimare progresivă cât și o legitimare regresivă. Prin aceasta revendicarea avraamică a Creștinismului se dovedește chiar mai radical-regresivă (deci mai originară) decât cea Islamică. Titlul succesoral paulin înfrânge Islamul (ca și Iudaismul) pe propriul lor teren comun. Arheologia creștină atinge un strat de legitimare pre-avraamic astfel că putem spune că tocmai *în sfera radicalizării regresive* Creștinismul ancorează revelația în temelia primordială a *Celui care l-a inițiat și binecuvântat pe Avraam însuși*. Altfel spus: există o superpoziție originară între *teofania lui Avraam* și *christofania lui Melchisedec* prin care monoteismul creștin subdetermină (arheologic) și supradetermină (eshatologic) monoteismele iudaic și islamic. Desigur că aceasta nu este o interpretare paulină subiectivă ci este unicul mod de a face sens coordonat cu *Evanghelia după Ioan* (8:58): „Iisus le spuse: *Adevărat, adevărat zic vouă, mai înainte de Avraam, EU SUNT*” (*antequam Abraham fieret, EGO SUM*). „Eu sunt” nu „Eu am fost”. Iisus își dă aici numele lui YHWH însuși. Timpul prezent indică simultan (a) eternitatea intra-trinitară a *Logos-ului* dar și (b) prioritatea teologică a christofaniei lui Melchisedec față de credința a lui Avraam (deci a binecuvântărilor obiectiv-ontologice față de credința subiectiv-epistemologică). Este logic ca în istoria personală a lui Avraam, progresia revelației să treacă de la *teofanie* la *christofanie*. Christofania este recunoștința mai explicită a primei teofanii: Avraam l-a cunoscut pe YHWH iar acum îi recunoaște *Logos-ul*. Sfinții Părinți au observat deja că devreme ce „*nimeni nu L-a văzut pe Tatăl*”, toți patriarhii și profeții veterotestamentari au vorbit de fapt cu *Logos-ul Tatălui: cu Fiul*. Într-adevăr, legitimitatea lui Avraam însuși se bazează atât pe o revelație interioară (teofania directă) cât și pe o binecuvântare exterioară (christofania indirectă prin Melchisedec).

§ 12. Rezultat final bazat pe unitatea legitimării regresive cu legitimarea progresivă. Din acest punct de vedere este clar că *doar Iudaismul și Islamul sunt religii avraamice, pe când Creștinismul este mai degrabă o religie preavraamică și postavraamică: supra-avraamică sau panchristologică* (Christos prefigurat *proto-istoric*, întrupat *medio-istoric* și revenit *eshato-istoric*). Statutul doar avraamic al Iudaismului și Islamului le expune total subdeterminării pre-avraamice exact în măsura în care Avraam însuși era subdeterminat de către Melchisedec – și această piatră de temelie revelată nu poate fi negată nici de Iudaism sau de Islam fără riscul destabilizării întregii arhitectonicii a *Scripturilor* sacre pe care ambele se bazează. Din acest motiv lectura tipologică a Sfântului Pavel este implacabilă și irevocabilă. Creștinismul apare deci la final ca fiind simultaneitatea sau unitatea regresiei extreme cu progresia extremă, adică

totalitatea extremei regresive cu extrema progresivă sau a rădăcinii protologice cu coroana eshatologică. Acest lucru devine însă adevăr speculativ zdrobitor în momentul *atestării corelației metafizice a lui Melchisedec cu Christos*. Melchisedec este astfel figura christică prefigurată protologic, în zorii revelației istorice: christofania aurorală ce anticipează christofania zenitală a Întrupării și eshatofania vesperală a Parusiei. Această prefigurare atestă astfel coincidența originii transistorice a istoriei cu sfârșitul transistoric al istoriei, deci coincidența metafizică a începutului prefigurativ cu sfârșitul transfigurativ, a idealului (trecut) cu realizarea (viitoare). Astfel, dincolo de reprezentarea doar liniară, conceptul accede acum la Întregul circular. Revendicarea avraamică a creștinismului închide istoria temporală în cercul atemporal devenind revendicare panchristologică, unde *Christos este totalizarea extremelor istoriei ca Alfa și Omega* – toți ceilalți profeți fiind menținuți ca momente temporale cumulative în interiorul temporal al acestui cerc atemporal – cu excepția lui Mahomed desigur, devreme ce el rupe deliberat cercul printr-o mișcare retrogradă de identificare pe de o parte cu Avraam, iar pe de altă parte cu *anacronia* unei reducții regresive *analitice* (unilaterale) a Revelației, mult după ce unificarea *dialectică* (sintetică) a extremei regresive cu extrema progresivă fusese deja actualizată christologic. *Christos este marele Aufhebung: Totalitatea individuată, Logos-ul prezentificat sau superpoziția recapitulativă a sintezei verticale* (a transcendenței cu imanența) cu *sinteza orizontală* (a trecutului cu viitorul). Dar dacă Christos este totalitatea, creștinismul este totalizarea. Istoria nu este decât suspensia mesianică reziduală: „timpul care rămâne” între inaugurarea totalizării și desăvârșirea totalizării. Raportul logic al creștinismului cu Islamul este atunci cel de negație abstractă reciprocă. Dar raportul logic al creștinismului cu iudaismul este definit de *contradicție unilaterală*: iudaismul (biblic) neagă abstract creștinismul, în timp ce creștinismul nu neagă ci împlinește iudaismul (biblic) întocmai cum *Mesia* nu neagă ci împlinește *mesianismul*. Această *Aufgehobensein* înseamnă suprimare și conservare la un nivel superior a *Vechiului Testament* în *Noul Testament*, în timp ce raportul *Noului Testament* cu *Coranul* este un raport implicit de negarea negației.

§ 13. Consecințele rezultatului final pentru comparația celor trei monoteisme.

(a) Islamul apare astfel ca *anacronie transcendentă post-culminativă* dedicată suprimării reacționare a progresiei fenomenologice a revelației odată ce aceasta a atins vârful ei teleologic intraistoric la împlinirea vremurilor. Prin aceasta se deschide opoziția inevitabilă a structurii regresiv-exclusive Islamice cu structura progresiv-inclusivă Creștină. Dialectica negativă dintre Islam și Creștinism *nu are nici o soluție* deoarece *avancronia eshatologică neotestamentară* include toți profeții într-o structură *cumulativă* (Avraam-Moise-Isaia etc.) și *culminativă* (Christos), pe când contribuția substractivă a lui Mahomed se rezumă la *conversia structurii cumulativ-culminative (creștine) într-o structură repetitiv-culminativă (islamică)*. Mahomed nu acceptă progresia fenomenologică a revelației, dar totuși *uzurpă* pretenția culminativă a

Creștinismului privitoare la o ultimă revelație (sigilată) printr-un ultim profet (sigilant) (*khatam al-anbya*, *Coranul*, XXXIII, 40) care încheie profeția și face din Islam o religie a reunirii tuturor profeților. Caracterul *repetitiv* subminează însă caracterul *culminativ* devreme ce Mahomed nu spune (ontologic) altceva decât ce a spus Avraam – toți profeții nefiind pentru el decât repetiții tautologice ale Aceluiași – pe când în Creștinism caracterul *cumulativ* confirmă caracterul *culminativ* deoarece Christos spune (ontologic), ceva *cu totul nou*, *ultimativ* și *definitiv* care confirmă și împlinește teleologic progresia fenomenologică a revelației.

(b) În opoziție cu Islamul, Iudaismul apare ca *anacronie transcendentă pre-culminativă*. Spre deosebire de Islam care se naște ca *anacronie* protologică violentă și deliberată, Iudaismul se naște ca *avancronie* eshatologică – torsionată anacronic abia prin ratajul recunoșterii mesianice (recunoșterea ce subsumează progresia *regulativă* iudaică în progresia *constitutivă* creștină – prin sublimarea *mesianismului* în *Mesia însuși*). Iudaismul în sine este deci sublimat (*aufgehoben*) în structura progresivă a mișcării *avancronice* a Creștinismului, care pune acum problema trecerii de la teleologia intraistorică (christologică) a *Primei Veniri* la teleologia supraistorică (eshatologică) a *Celei de-a Doua Veniri*. Acest lucru face ca, în continuare cele două religii să nu fie de fapt *absolut diferite*, Iudaismul fiind o *structură cumulativă dar non-culminativă*, fiind altfel spus un Creștinism încă nerealizat (așa cum Creștinismul apare ca un Iudaism realizat). Frontiera lor comună este întâlnirea și clarificarea lui Ioan Botezătorul cu Isus. Singura diferență – *dar totuși marea diferență ontologică irevocabilă fiind tocmai „piatra din capul unghiului”* – Christos însuși ca punct culminant și saturant al acumulării *revelaționale*. Recunoșterea mesianică proprie Creștinismului echivalează astfel cu *închiderea culminativă a seriei cumulative* – prin identificarea teleologică a punctului final: Christos sau coincidența *in personam* a anticipației profetice cu advenirea mesianică sau a viitorului cu prezentul.

§ 14. Creștinismul ca totalitate proto-eschatologică. Cu aceasta misterul celor trei revendicări monoteiste a fost dezlegat: nu prin excluderea a două religii în numele legământului lor avraamic comun (Iudaismul), nici prin excluderea a două religii în numele unei revelații originare avraamice nealterate (Islamul) ci prin *dubla depășire a lui Avraam însuși în coincidența temeliei preavraamice (Melchisedec) a revelației avraamice cu împlinirea postavraamică (Christos) a revelației avraamice*. Astfel, din cele trei religii „avraamice”, Creștinismul se dovedește a fi singura religie *supraavraamică* (atât la rădăcini cât și la coroană) prin această dublă depășire regresivă și progresivă totalizantă a lui Avraam însuși. Nu întâmplător ea este și singura care transcende în același timp și revendicarea avraamică propriu-zis *genealogică* proprie celorlalte două religii: „Și să nu credeți că puteți zice în voi înșivă: Părinte avem pe Avraam, căci vă spun că Dumnezeu poate și din pietrele acestea să ridice fii lui Avraam” (Matei, 3:9) – joc de cuvinte între *abanim* (pietre) și *banim* (copii), dar cu referință la Isaia care numește Israelul „stânca din care ai fost creat” (51:1-2) însă aplicabil și ismaeliților.

Sfântul Pavel consacră această „deznaționalizare” a lui Avraam atunci când scrie: „Avraam, tatăl *tuturor* celor care cred” (*Romani*, 4:11). Creștinismul nu se edifică deci pe *principiul genealogic avraamic* ci pe *principiul pre-genealogic pre-avraamic* al lui Melchisedec realizat și clarificat *post-avraamic* în Christos.

Toate trei religiile sunt metafizic ancorate în Unicul Dumnezeu. *Unul* este ontologic transcendent seriei temporale ca pură autarhie eternă. În planul istoriei și al revelației însă, Islamul accentuează *Alfa* în defavoarea lui *Omega* (ca trecut unilateral restaurat) așa cum Iudaismul accentuează *Omega* în defavoarea lui *Alfa* (ca viitor unilateral prefigurat). Mahomed supune istoria *alfa-punctului* deja revelat, așa cum Profeții trimit către *omega-punctul* încă nerevelat. Însă abia în Christos este tranșant afirmată coincidența mediană a extremei protologice cu extrema eshatologică, adică identitatea realizată medio-istoric a extremelor ei transistorice: „*Eu sunt Alfa și Omega, cel dintâi și cel de pe urmă, începutul și sfârșitul*” („*Ego sum Alpha et Omega, primus et novissimus, principium et finis*” (*Apocalipsa*, 22:13). Prin aceasta Creștinismul nu mai este ancorat într-un vector regresiv sau progresiv, ci în coincidența mediană a opușilor care atestă caracterul lui trans-istoric de totalitate proto-eschatologică.

NOTE

1. „Mahomed și primii musulmani nu aveau origine evreiască și nu trăiau în Țara Sfântă. Deci trebuiau să se lege de istoria biblică inventând o genealogie. Au făcut acest lucru reluând istoria celor doi frați ai lui Avraam. În Biblie, Ismail era strămoșul nomazilor deșertului (*Geneza*, 16:12). Era suficient pentru a-i vedea în aceștia pe arabi pentru ca echivalența să fie stabilită. Ideea de a se lega de Ismail nu pare să le fi venit arabilor înainte de Mahomed: fără îndoială, nici o genealogie de inspirație biblică nu exista înaintea Islamului”, Rémi Brague, *Du Dieu des chrétiens et d'un ou deux autres*, Éditions Flammarion, Paris, 2008, p. 25-26, cu referire la R. Dagorn, *La Geste d'Ismaël d'après l'onomastique et la tradition arabes*, Droz, Geneva, 1981. ↑
2. „La Medina unii dintre evreii din clanurile mai mici s-au arătat binevoitori și au contribuit la sporirea cunoașterii pe care o avea Mahomed despre scripturile ebraice. Profetul asculta cu plăcere mai ales istorisirea *Genezei* despre Avraam și cei doi fii ai săi: Isaac și Ismael (devenit Ismail în arabă), copilul năcut de Agar, țiitoarea lui. Avraam fusese obligat să-i alunge pe Agar și Ismail în pustiu, însă Dumnezeu i-a ocrotit și i-a făgăduit lui Ismail că și el va fi tatăl unui neam mare, neamul arabilor (*Geneza*, 16: 18:-18-20). Tradiții locale susțin că Agar și Ismail s-au stabilit la Mecca și ar fi fost vizitați de Avraam, ocazie cu care Avraam și Ismail au construit *Kaaba* (care ar fi fost înălțată inițial de Adam, dar căzuse în paragină). În urechile lui Mahomed asemenea cuvinte răsunau mai plăcut decât o muzică. Se părea că arabii nu fuseseră totuși excluși din planul divin, iar *Khaba* avea o venerabilă garanție monoteistă”,

- Karen Armstrong, *Islamul*, trad. Cornel Vereș, Ed. Idea, Cluj-Napoca, 2002, pg. 33. ↑
3. Zakharia Rhani a arătat că în *Coran* identitatea copilului expus imolației nu este precizată, iar în *hadite* circulă ambele versiuni : sau că a fost vorba de Isaac sau că ar fi fost vorba de Ismail. El mai subliniază că în epoca lui Mahomed și a primilor califi opinia dominantă ar fi fost în favoarea lui Isaac. Abia ulterior formării conștiinței istorice islamice devine dominantă ideea că Ismail ar fi fost cel destinat sacrificiului, odată cu consolidarea conștiinței ascendenței ismaelitice a arabilor. *Les récits abrahamiques dans les traditions judaïque et islamique, Archives des sciences sociales des religions*, EHESS, Paris, 142, 2008, p.32. Marele istoric musulman Tabari a indicat în sec. IX cum anume s-a făcut trecerea de la imolarea lui Isaac la imolarea lui Ismail pe temeuri coranice. ↑
 4. Ignaz Goldziher, *Introduction to Islamic Theology and Law*, Princeton University Press, [1910], 1981, p. 10. ↑
 5. Cyrill Glasse, *Concise Encyclopaedia of Islam*, p.18. ↑
 6. Yves Thoraval, *Dicționar de civilizație musulmană*, Larousse/Univers Enciclopedic, 1997, p. 16. ↑
 7. „Pilgrimage to the *Ka'ba*, the house of God, the old national sanctuary in Mecca. This last element the *Qur'an* retains from the pagan cult, but gives it a monotheistic turn and reinterprets it in the light of Abrahamic legends”, Ignaz Goldziher, *op.cit*, p. 14. ↑
 8. „Oricât de radical ar fi putut părea mesajul lui, *Coranul* sublinia că nu este decât o *aducere-aminte* a unor adevăruri cunoscute de toată lumea (*Coran*, 80:11). El vestea credința primordială care fusese propovăduită întregii omeniri de profeții din trecut” (...) „Renunțând la direcția Ierusalimului și revenind la *Kaaba*, care nu avea nici o legătură cu iudaismul sau creștinismul, musulmanii au arătat în mod implicit că *revin la monoteismul original și pur al lui Avraam*, care trăise înainte atât de revelația *Torei*, cât și de aceea a *Evangheliilor* și, prin urmare, înainte ca religia unicului Dumnezeu să fie scindată în diverse secte combatante (*Coranul*, 2: 129-32, 3:58-62; 2:39). Musulmanii se vor îndrepta numai spre Dumnezeu: era o dovadă de idolatrie să te pleci înaintea unui sistem omenesc sau a unei religii statornicite, mai curând decât înaintea lui Dumnezeu”, Karen Armstrong, *Islamul*, *op. cit*, p. 33-34. ↑
 9. F.E. Peters, *The Children of Abraham*, Princeton University Press, 2004, p. 37. ↑
 10. Rémi Brague, p. 26-27. ↑
 11. Trebuie distins iudaismul biblic care a jucat un rol în formarea creștinismului de iudaismul post-biblic care nu a jucat un rol semnificativ în formarea creștinismului. ↑
 12. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1983, p.164. ↑
 13. „Oare voi credeți numai într-o parte a *Scripturii* și respingeți o altă parte?” (*Coran*, II, 84). ↑
 14. Sfântul Maxim Mărturisitorul explică în *Ambigua* că Melchisedec seamănă cu Christos fiind fără mamă (divină) și fără tată (uman). ↑

BIBLIOGRAFIE

Biblia (tipărită sub îndrumarea PF Teoctist cu aprobarea Sf. Sinod, București, textul ediției 1982).

Coranul (traducerea sensurilor Coranului cel Sfânt în limba română, Liga Islamică și Culturală din România, Editura Islam, 2010).

*

Giorgio Agamben, *Timpul care rămâne. Un comentariu al Epistolei către Romani*, Ed.Tact, Cluj-Napoca, 2009.

Karen Armstrong, *Islamul*, Ed. Idea, Cluj-Napoca, 2002.

Rémi Brague, *Du Dieu des chrétiens et d'un ou deux autres*, Éditions Flammarion, Paris, 2008.

Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Ed. Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1983.

Raphael Draï, *Abraham*, Ed. Fayard, Paris, 2007.

Cyrril Glasse, *Concise Encyclopedia of Islam*, Harper San Francisco, 1991.

Ignaz Goldziher, *Introduction to Islamic Theology and Law*, Princeton University Press, [1910], 1981.

F.E. Peters, *The Children of Abraham*, Princeton University Press, 2004.

Zakharia Rhani, *Les récits abrahamiques dans les traditions judaïque et islamique*, Archives des sciences sociales des religions, EHESS, Paris, 2008.

Yves Thoraval, *Dicționar de civilizație musulmană*, Larousse/Univers Enciclopedic, 1997.

Imagine: Mosaic of the Hospitality and Sacrifice of Abraham; San Vitale, Ravenna, Italia (547); Sursa: WikiArt